

HISTORIK JOSEF POLIŠENSKÝ, JEHO STUDIUM NA ARCHIVNÍ ŠKOLE A JAKÉ MĚLO NÁSLEDKY

ZDENĚK HOJDA

Osobnost Josefa Polišenského zaujímá v historii českého dějepisectví výjimečné místo, jehož specifičnost je do velké míry určena historikovým vztahem k archivům a k práci s archivními prameny.

26. června 1937 požádal Josef V. Polišenský, 21letý student třetího ročníku historie na Filosofické fakultě UK, o připuštění k přijímací zkoušce do osmého běhu Státní archivní školy.¹ Ve své přihlášce uvedl, že studuje u profesorů Šusty, Odložilíka a Stloukala a může se vykázat knihovnickou zkouškou nižší i vyšší. Spolu s Polišenským se ten rok hlásilo dalších deset adeptů, většinou starších než byl on, z nich dva přicházeli z německé univerzity.² Přijato jich bylo jen šest a čtyři další s podmínkou opakování jazykových zkoušek. Počet doplnili dva hostující studenti doporučení profesorem Vojtíškem (Josef Nuhlíček a doktor Rudolf Vindiš, který, jak vzpomíná Polišenský, opakoval archivní školu už potřetí, protože se nikdy neodvážil přijít ke zkouškám).³ Kurs však dokončilo pouze šest studentů, kromě Polišenského to byli Emil Hradecký, Václav Pubal, Oldřich Říha, Bedřich Stern a Jaroslav Vávra. Celkem byl o tento běh archivního kursu relativně menší zájem, což Polišenský zdůvodňuje slabou perspektivou uplatnění v některém z archivů při tehdejší personální konstelaci.⁴

Přijímací zkoušky proběhly 8. a 9. října 1937, písemné v Zemském archivu, ústní na fakultě. Všichni adepti museli podstoupit písemnou zkoušku z československých dějin, historické geografie, latiny (překlad), a dále ústní zkoušku z výše jmenovaných předmětů a z němčiny (dva uchazeči z německé univerzity dělali zkoušku z češtiny). K písemné zkoušce dostal Polišenský téma „Vývoj obchodu

---

1 AUK, AŠ, inv. č. 232. K VIII. kursu srov. Kollmann, Josef: Státní archivní škola v Praze. Příspěvek k dějinám archivního školství. SAP 33, 1982, s. 269.

2 AUK, AŠ. Přijímací zkoušky do VIII. kursu.

3 Polišenský, Josef: Historik v měnícím se světě. Praha 2001, s. 61.

4 Ibidem, s. 63

a komunikací v čsl. zemích”;⁵ při ústní zkoušce padly od zkoušejícího Jaroslava Prokeše tyto otázky: Války husitské, Vláda Josefa II. a Schallerova a Sommerova topografie. Adept z nich vyšel s hodnocením „velmi dobrý“, u jazykových zkoušek jej Josef Janko a Bohumil Ryba ocenili známkou dostatečnou.⁶ O přínosti přijímacích zkoušek svědčí, že navzdory těmto nepříliš vynikajícím hodnocením prošel Polišínský přijímací zkouškou jako jeden z nejlepších.⁷

V prvním ročníku⁸ absolvovali posluchači v zimním semestru 12 hodin týdně, v letním semestru jen deset hodin. Přednášeli Gustav Friedrich (středověká paleografie a chronologie), Václav Vojtíšek (heraldika, sfragistika a genealogie), František Oberpfalcer (staročestina a slovenština), Bohumil Ryba (středověká latina), Josef Janko (středohornoněmčina), Jan Květ (přehled dějin výtvarného umění) a Josef Schráníl (prehistorická archeologie). Ve druhém ročníku⁹ absolvovali studenti kurs středověké diplomatiky s Gustavem Friedrichem, dále přednášky Františka Roubíka (novověká paleografie), Jiřího Cvetlera (základní právní pojmy), Václava Vaněčka (české právo), Jaroslava Prokeše (prameny českých dějin), Karla Gutha (umělecké řemeslo) a Jana Květa (umění miniatury).

Třetí ročník ovšem začínal na podzim roku 1939 a byl tak poznamenán velkou nejistotou. Dopisem z 24. listopadu 1939 se oznamuje, že „přednášky na této škole, která není školou vysokou, budou pokračovati nerušeně dále.“¹⁰ V tomto ročníku¹¹ pokračovaly přednášky Františka Roubíka (všeobecná diplomatika novověku), dále Václava Vojtíška, v tomto ročníku velmi vytiženého (česká diplomatika a konzervace archiválií), Bedřicha Jenšovského (dějiny správy v českých zemích v novověku), Karla Gutha (muzejnictví a muzejní konzervace) a Gustava Skalského (numismatika). V zimním semestru absolvovali posluchači plných 16 hodin výuky, v letním však už jen deset – byl zde evidentně ponechán prostor pro napsání závěrečné práce.

Rozsah závěrečných prací na archivní škole byl skromnější, než je tomu u dnešních prací diplomových – pohyboval se okolo 30 stran strojopisu – navzdo-

5 AUK, AŠ, inv. č. 305, protokol o písemné zkoušce. Samotná písemná práce je pod inv. č. 324.

6 AUK, AŠ, inv. č. 288, protokol o přijímací zkoušce ústní; dále inv. č. 305, protokol o písemné zkoušce z československých dějin konané 6. 10. 1937; a inv. č. 324, rukopis Polišínského práce na výše uvedené téma.

7 AUK, AŠ, inv. č. 249, rozhodnutí o přijetí.

8 AUK, AŠ, inv. č. 200.

9 Ve fondu AŠ záznamy o přednáškách v tomto ročníku chybí. Rekonstruováno podle AUK, osobní fond Josefa Polišínského, kart. 124, zápisky z přednášek.

10 AUK, AŠ, inv. č. 200. Pod oznámením byl podepsán za ředitele Státní školy archivní zemský vrchní archivní rada Bedřich Jenšovský.

11 AUK, AŠ, inv. č. 200.

ry tomu byla jejich úroveň většinou velmi solidní. Polišínský si zvolil za téma *Městské knihy zlínské 1555–1700*, na základě nabídky prof. Stloukala mu je totiž pomáhal zpracovávat už ve druhém ročníku studia na fakultě a získal na to od města Zlína dokonce desetiměsíční stipendium.¹²

Tříleté studium na archivní škole bylo ukončeno zkouškami ze všech v průběhu studia přednášených předmětů, vyjímaje jazyky, chronologii, heraldiku (s genealogií a sfragistikou) a archeologii. Písemné zkoušky byly předepsány ze středověké a novověké paleografie a diplomatiky, po nich následovaly ústní zkoušky z celkem 15 předmětů. Náročnost těchto závěrečných atestací na Státní archivní škole převyšovala tak zřejmě požadavky, kladené na studenty u dnešních státních závěrečných zkoušek; „výborná“ se téměř nevyskytuje. Součástí hodnocení byly i dva posudky písemné práce.

Závěrečné zkoušky VIII. běhu se konaly 24.–26. června 1940, přičemž prvé dva dny byly vyhrazeny zkouškám písemným, poslední den zkouškám ústním. Zkušební komisi předsedal Gustav Friedrich, místopředsedou byl Jan Morávek.¹³ Polišínský s úspěchem absolvoval atestace ze středověké i novověké paleografie a diplomatiky u Václava Vojtíška a Františka Roubíka s hodnocením „dobrý“ a po rovněž úspěšném absolvování ústních zkoušek a započítání posudků písemné práce (Václav Vojtíšek a Bedřich Jenšovský ocenili shodně pojednání o zlínských městských knihách „velmi dobrou“ s drobnějšími výhradami¹⁴) skončil Polišínský s konečnou známkou „velmi dobrý“,¹⁵ a to jako v pořadí druhý nejlepší ze šesti absolventů.¹⁶ Na základě tohoto výsledku mu tak mohlo být vydáno „vysvědčení o závěrečné odborné zkoušce archivní“, jež absolventy opravňovalo ke „konceptní službě archivní“.¹⁷

Ve svých pamětech hodnotí Polišínský úroveň archivní školy velmi uznale: „Byla to škola dobrá, která naučila daleko víc než historie a pomocné vědy historické na fakultě, i když přednášející byli do značné míry stejní.“¹⁸ Zvláště si cenil výkladů Vojtíškových (učil už v té době jeho dceru na gymnáziu), ale největší vliv

---

12 Polišínský, J.: *Historik v měnícím se světě*, s. 63–64.

13 AUK, AŠ, inv. č. 478, závěrečné zkoušky 1940.

14 AUK, AŠ, inv. č. 489, hodnocení Polišínského písemné práce; rukopis samotné práce viz inv. č. 943.

15 Viz protokoly o písemných a ústních zkouškách 1940, AUK, AŠ, inv. č. 501.

16 Premiantem byl Emil Hradecký, který byl ovšem o dva roky starší než Polišínský a měl již na fakultě absolvované rigorózní zkoušky.

17 AUK, AŠ, inv. č. 525. Vysvědčení bylo Polišínskému zasláno na adresu Praha XIII, tř. krále Jiřího, č. 579, poté kdy se vrátil dopis, zasláný na Dívčí reálné gymnázium v Praze II., Vodičkova 24, kde Polišínský již v předešlém pololetí působil jako vyučující.

18 Polišínský, J.: *Historik v měnícím se světě*, s. 90.

na něj měl – podle jeho vlastních slov – František Roubík.¹⁹ Současně si jak během studia, tak při práci na městských knihách uvědomil, jak obrovské pramenné bohatství archivy skrývají a zaměřil podle toho i svůj budoucí vědecký výzkum.

Za války, v době uzavření vysokých škol, se Polišínský živil středoškolským učitelstvím, ale již v květnu roku 1945 se velmi aktivně účastnil obnovy Filosofické fakulty UK a posléze se etabloval jako asistent v jejím Historickém semináři. Od roku 1947, kdy byla obnovena olomoucká univerzita, dojížděl také do Olomouce. Kromě přednáškové činnosti se na obou místech zasloužil o zřízení archivní praxe pro studenty, kterou vykonávali zpravidla v letních měsících (červenci nebo září) v rozsahu 14 dnů. V pamětech Polišínský zmiňuje, že tyto praxe byly zařazeny do studijních plánů na jeho podnět, když sestavoval nový (reformovaný) studijní program spolu s Františkem Grausem.²⁰ Začal s nimi už na konci 40. let a realizoval je dalších deset let. Právě archivní studentské praxe spolu s exkurzemi pomáhaly Polišínskému „přežít“ mnohdy tísnivou atmosféru, která na univerzitních historických pracovištích v 50. letech vládla, poskytovaly mu příležitost k navázání často celoživotních kontaktů s archiváři a pochopitelně také čas k vlastnímu výzkumu.

Jednalo se vlastně o brigády, které mohly být placené (15 Kč, resp. 3 Kč za hodinu po měnové reformě) díky spolupráci s Archivem ministerstva zemědělství a lesnictví vedeným docentem Václavem Černým (platila Čs. akademie zemědělských věd).²¹ Z toho vyplývá, že se jezdilo převážně do archivů soustředěných do zemědělsko-lesnických oddělení krajských, nyní státních oblastních archivů, tehdy ještě velmi rozptýlených po mnoha venkovských depozitářích. Studenti během těchto praxí skutečně pořádali archivní materiál (s výjimkou studentů prvních ročníků) pod pedagogickým dozorem a pod vedením místních archivářů. Jezdilo se proto pokud možno tam, kde působili archiváři zkušení a kvalifikovaní. Dopoledne se prý pořádalo, odpoledne se konaly poznávací vycházky a výlety do okolí a studenti si patrně užili i dost zábavy. Oblíbenými pracovišti byly například Klášterec nad Ohří, Žlutice, Žitenice, Děčín, Litomyšl, ve Slezsku Janovice u Rýmařova nebo Javorník. Z archivářů Polišínský zvláště vyzdvihuje Miloslava Košťála, Josefa Křivku, Josefa Kynčila, Jindřicha Růžičku, Josefa Tlapáka nebo Jiřího Tywoniaka; ve Slezsku Jana Janáka a Rudolfa Zuberu.²² Polišínský měl s organizací těchto brigád mnoho starostí praktického rázu, neboť ne všude bylo k dispozici vhodné ubytování a (vůbec nejake) stravování; po skončení brigád následovalo nepochybně vysilující vyúčtování nákladů na jízdné, noclehy i stravné. Přesto se na archivní brigády vždy těšil.

19 Ibidem, s. 91.

20 Polišínský, J.: Historik v měnícím se světě, s. 162 a 175.

21 Podle fondu Josef Polišínský, kart. 89.

22 Polišínský, J.: Historik v měnícím se světě, s. 176–180.

Materiál dochovaný v Polišínského pozůstalosti dovoluje rekonstruovat jedno takové archivní léto.²³ V červenci až září 1954 pracovali studenti v těchto archivech: Brandýs nad Labem (mj. Rostislav Nový), Březnice, Bučovice, Český Šternberk, Děčín, Chlumeck nad Cidlinou (mj. Josef Haubelt), Janovice u Rýmařova, Javorník, Kácov, Králíky, Litomyšl (mj. Miroslav Hroch), Mnichovo Hradiště (mj. Bedřich Loewenstein), Opava, Pátek nad Ohří (mj. Josef Hanzal), Pernštejn, Rájec nad Svítavou, Telč, Vrchlabí; v dodatku uvedena ještě oddělení krajských archivů v Jablonci n. N., Kadani, Kuksu a Opavě. Pedagogický dozor konali toho roku vedle Polišínského Květa Mejdřícká, František Kutnar a Věra Šádová.

Také v archivu Univerzity Palackého v Olomouci jsou uloženy dokumenty k praxím studentů katedry historie. Zajímavá je *Vyhláška o praxi posluchačů historie o prázdninách 1951*.²⁴ Vedle archeologické praxe a dále sbírání materiálu pro dějiny hornictví a hutnictví (s doc. R. Žáčkem), což byly aktivity určené pro studenty 3. ročníku, měli posluchači 1. a 2. ročníku absolvovat archivní praxi. Jejím vedením byl pověřen samozřejmě Polišínský a z výčtu archivů, v nichž se uskutečňovaly, je zřejmé, že tyto akce zajišťoval společně pro pražské i olomoucké studenty.²⁵ Kromě archivních praxí (resp. brigád) vedl Polišínský i mnoho archivních exkurzí, které v Olomouci prosadil v roce 1958 i do studijního plánu.²⁶

Z dalších Polišínského aktivit v oblasti archivnictví je možné zmínit jednolletý nástavbový kurs pro archiváře, který byl jakýmsi předchůdcem současných archivních kursů pro pracovníky z praxe. Dvoutýdenní kurs se konal v červenci roku 1953. Vedl jej Václav Vojtíšek, Polišínský byl jeho zástupcem, vyučováním byl dále pověřen (tehdy) odb. asistent Zdeněk Fiala. Náplní byly přednášky a praktická cvičení v archivech. Kursu se zúčastnilo 20 frekventantů a byli mezi nimi jak archiváři, tak i příští univerzitní učitelé (mj. Jiřina Holinková, Libuše Hrabová, Jiří Beran, Josef Kynčil, Květa Mejdřícká, Věra Šádová či Zdeněk Urban).²⁷

Velmi rozsáhlý byl také Polišínského podíl na celostátní výstavě archivních dokumentů, která se konala na Pražském hradě od května do srpna roku 1958.²⁸

---

23 AUK, fond Josef Polišínský, kart. 89: závěrečná zpráva a vyúčtování prázdninové praxe posluchačů historie v roce 1954; hodnocení práce studentů z některých archivů.

24 Archiv UP v Olomouci, fond FF UP, katedra historie, dat. 27. 4. 1951. Za zpřístupnění tohoto i dalších dokumentů z uvedeného fondu velmi děkuji dr. Pavlu Urbáškovi, vedoucímu Archivu UP v Olomouci.

25 Z výše citovaného fondu mně byly k dispozici závěrečné zprávy z let 1952 a 1954.

26 Ibidem, exkurze – zařazení do učebního plánu, dat. 12. 1. 1958.

27 AUK, fond Josef Polišínský, kart. 89.

28 Srov. Katalog Celostátní výstava archivních dokumentů, vyd. Archivní správa MV, Praha 1958. K výstavě byly vydány také dvě poštovní známky. Ve fondu Josef Polišínský, kart. 89, se dochoval soupis archivního materiálu, obsahující více než 750 položek. Tento soupis není autorizován, je však zřejmé, že Polišínský na něm měl podstatný podíl.

V roce 1957 vyšly v sérii *Acta Universitatis Carolinae Polišíenského Otázky studia obecných dějin*, respektive jejich první část, věnovaná pramenům k obecným dějinám v českých archivech a knihovnách.²⁹ Celý projekt byl zaštitěn vědecko-výzkumným projektem, oficiálně zahájeným a vykazovaným sice až od roku 1954, podle dochovaných sešitů s heuristickým materiálem ale Polišíenský na soupisu pracoval již od roku 1950.³⁰ Můžeme tak celkem jednoznačně spatřovat přímou souvislost mezi výše zmíněnými a Polišíenským vedenými archivními praxemi a tímto soupisem, čímž samozřejmě nemá být řečeno, že autor nasbíral a utřídil veškerý materiál pouze v době těchto „prázdninových“ pobytů, jakkoli by to z jeho vlastních slov vyplývalo.³¹

Vyšlý svazek, v jehož předmluvě děkuje svým spolupracovníkům i studentům, kteří k soupisu přispěli (mezi nimi vyzdvihl zejména tehdejší odbornou asistentku Věru Šádovou a pomocnou vědeckou sílu Františka Šmahela), Polišíenský nekoncepoval jako pouhý soupis archivních pramenů, i když také tento výkon samozřejmě zahrnoval nejen heuristiku, ale – vzhledem k neuspořádanosti většiny fondů – také zásadní práci kriticko-interpretací. Autor svazek opatřil teoretickým úvodem, v němž se vyrovnává s pojetím „obecných dějin“ v českém dějepisectví, a v následujících kratších kapitolách se zabývá materiálními předpoklady jejich studia, to je archivními prameny, jejich povahou a možným využitím. Vlastní soupis strukturoval do dvou oddílů: podle archivů a podle jednotlivých zemí, resp. pramenů k jejich národním dějinám. Podle autorových vlastních slov šlo o to, „abychom věděli, co lze u nás studovat, abychom mohli plánovat nejenom vědeckou práci několika málo odborníků, nýbrž především desítek mladých lidí, kteří se historii na drobnějších problémech učí.“³²

29 Polišíenský, Josef: *Otázky studia obecných dějin I*. Praha 1957 (ve skutečnosti se tento svazek zřejmě objevil až v roce 1958). Soupis zachycuje stav a lokaci dohledaných archivních pramenů k 1. lednu 1956. Druhý svazek, věnovaný slovenským archivům a knihovnám, byl vydán v roce 1962. Ve slovenských archivech pracoval Polišíenský (ve spolupráci s Vojtěchem Mastným) prokazatelně již od roku 1957. Srov. též Polišíenský, J.: *Historik v měnícím se světě*, s. 200–203.

30 Ve fondu Josef Polišíenský, kart. 89, se dochoval bohatý dokumentační materiál k tomuto výzkumu a řada dílčích soupisů a přípravných textů. Z těch významnějších uvádím „Přehled současného stavu zpřístupnění archivních fondů v čs. archivech (these)“ (22 s.); předběžné a dílčí popisy některých rodových fondů (Silva-Tarouca, Belrupt-Tissac, francouzské písemnosti fondu Beaufort-Spontin, RA Kounic – Hohenlohe-Waldburg-Schillingsfürst, Andrassy, Liechtenstein /Česká Lípa/; Westphalen-Fürstenberg); dále např. strojopis „Zámecké knihovny“ s připojeným soupisem hispanik, „Prameny k italským dějinám ve fondech státních archivů“.

31 Polišíenský, J.: *Historik v měnícím se světě*, s. 199. Polišíenského zmínka o této práci je překvapivě stručná a o následném střetu s Františkem Grausem se ve svých (téměř bezkonfliktně psaných) pamětech nezmiňuje vůbec.

32 Strojopis zřejmě nepublikované odpovědi na polemiku Františka Grause; uloženo ve fondu Josef Polišíenský, kart. 89.

Po vydání příručky uspořádala katedra obecných dějin 19. května 1958 veřejné diskusní zasedání, kterého se zúčastnili členové katedry a někteří hosté (prof. Josef Macůrek). Předsedal mu profesor Oldřich Říha, v té době vedoucí katedry, zápis³³ pořídil tehdy mladý asistent Miroslav Hroch. Na této schůzi podrobil Polišenského publikaci velmi ostré kritice František Graus, který své výhrady ještě vystupňoval v polemice, jejíž text můžeme zčásti rekonstruovat jen z Polišenského připravené a nepublikované odpovědi.³⁴ Ideovým a metodickým pozadím Grausova výpadu se zabývá ve zde publikovaném příspěvku podrobněji kolega Martin Kindl, omezím se proto jen na hlavní kontury tohoto sporu.

Tehdejší docent obecných dějin František Graus byl o šest let mladší než Polišenský.³⁵ Rovněž on absolvoval Státní archivní školu, a to její v pořadí desátý, ovšem již poválečný běh. To ale zdaleka nebylo to jediné, co měli oba historikové společného. Jen namátkou uvádím bohaté mezinárodní kontakty, pozvánku k účasti při zakládání časopisu *Past and Present*, členství v redakční radě ČČH od jeho založení v roce 1953. Spolupráci na nové organizaci studia historie, při níž se Polišenský s Grausem sešel již v roce 1951, hodnotí ve svých pamětech jako bezproblémovou.³⁶ Na pozoruhodnou Grausovu stať *O postavení historie v kulturním životě*³⁷ se Polišenský v *Otázkách studia obecných dějin* dokonce odvolává jako na argument pro potřebnost studia obecných dějin.³⁸ Snad bylo tedy Grausovo vystoupení k *Otázkám studia obecných dějin* pro něj nemilým překvapením.

Jádrem Grausovy kritiky byl názor, že „nelze se řídit jen tím, co se najde v archivech, a kromě toho nemohou být prameny k obecným dějinám, které se zachovaly v našich archivech, základem pro řešení otázek obecných dějin, nýbrž jen příspěvkem k nim.“³⁹ Ještě útočněji se zřejmě vyjádřil v polemice, kterou bohužel známe jen z Polišenského reakce: „Zpracovávat archivní dokumenty, které jsou v našich archivech (kam se prý dostaly ‚náhodou‘) podle něho [tj. F. G.] ‚implikuje‘, že se nezpracovávají závažné problémy, nýbrž to, co se v archivu najde. Výsledkem pak nutně musí být, že výsledek této práce není historická práce, ale moderní analogie starých ‚Raritätenkabinetů‘, jimž se vskutku mnohé práce tohoto směru podobají jako vejce vejci.“⁴⁰ Grausův požadavek „velkých koncepcí“

---

33 Rovněž tento zápis je uložen ve fondu Josef Polišenský, kart. 89.

34 Srov. pozn. 33.

35 Ke Grausovi srov. Morávková, Naděžda: František Graus a československá poválečná historiografie. Praha 2013.

36 Polišenský, J.: Historik v měnícím se světě, s. 153.

37 Graus, František: O postavení historie v kulturním životě. Literární noviny 1956, č. 15, s. 3.

38 Polišenský, J.: Otázky studia obecných dějin I., s. 12.

39 Cit. podle zápisu ze zasedání katedry obecných dějin 19. 5. 1958.

40 Srov. pozn. 33.

se tu dostává do střetu s Polišínského pramennou analýzou, založenou na nově objeveném a zpracovávaném materiálu.⁴¹

Na pozadí Grausova odporu k tzv. „archivnímu dějepiscetví“ tak vynikne Polišínského orientace na primární, tj. archivní prameny. S odstupem času se sice jeví Grausova kritika jako konsistentní součást jeho úvah o světovém dějepiscetví, z politického hlediska však mohla být také předejrou obvinění, kterým Polišínský čelil o rok později v době takzvaného tažení proti novopozitivismu.⁴² Současně ale zůstává Polišínského příručka i po více než 60 letech od vydání velmi užitečnou pomůckou a koná dobré služby našim i zahraničním badatelům dodnes.⁴³

---

41 K pojetí obecných dějin u obou historiků srov. Jiroušek, Bohumil: Světové dějiny v díle Františka Grause. In: František Graus – člověk a historik. Praha 2004, s. 89–98; Křížová, Markéta: Na cestě k obecným dějinám: Josef Polišínský (1915–2001). ČČH 114, 2016, s. 446–467, zde s. 453–454. Tato studie byla ve zkrácené verzi otištěna také španělsky: Josef Polišínský y su concepto de la historia general. In: Ibero-Americana Pragensia 45, 2017, č. 2, s. 33–42.

42 Srov. Petrář, Josef: Filozofové dělají revoluci. Praha 2015, s. 248–251.

43 S výhradou změněné lokalizace archivních fondů.

Der Historiker Josef Polišenský, sein Studium an der Archivschule, und welche Folgen es hatte

Im Jahr 1937 ließ sich der Student des dritten Studienjahrs im Fach Geschichte an der Philosophischen Fakultät der Karlsuniversität in Prag in den achten Kurs der Staatlichen Archivschule einschreiben. Er wurde aufgenommen und absolvierte mit Erfolg das dreijährige Studium. Seine Erfahrungen aus dieser Schule, deren Niveau er sehr hoch schätzte, konnte er in seiner Arbeit als Historiker vollkommen verwerten. Nach dem Zweiten Weltkrieg arbeitete Polišenský an zwei Universitäten, und zwar im Geschichtsseminar an der Universität in Prag und seit 1947 auch an der Universität in Olmütz (Olomouc). An den beiden Fakultäten organisierte er nach 1951 regelmäßige Archivpraktika für Studenten in der Ferienzeit, wobei er unter anderem viel Material für seine 1958 erschienenen „Fragen zum Studium der allgemeinen Geschichte“ sammeln konnte. Diese bis heute sehr nützliche Publikation, die auf Quellen zur allgemeinen Geschichte in tschechoslowakischen Archiven hinweist, stieß überraschenderweise auf kein positives Echo. Bei einer Diskussionsrunde des Lehrstuhls für die allgemeine Geschichte im Mai 1958 wurde Polišenskýs Arbeit von František Graus scharf kritisiert. Er bezeichnete Polišenskýs Methode als ein abschreckendes Beispiel der Archivhistoriographie, die ihre Themen nur nach dem vorhandenen Material aussuche. Der abschließende Teil der Studie ist diesem Streit gewidmet.

Historian Josef Polišenský, his Studies at the Archival School and the Consequences

In 1937, Josef Polišenský, as the 3rd year student of history at the Philosophical Faculty of Charles University in Prague, applied for studying in the eighth course of the State Archival School. He was accepted and successfully graduated after three years of study. He appreciated the high standard of the School and used the gained knowledge later in his own historical works. After World War II, Josef Polišenský worked at two universities, besides Historical Seminar at Prague University he had given lectures at the University of Olomouc since 1947. He also organised regular holiday holiday trainings in the archives for the students of both the faculties during which he could gather a lot of material for his *Otázky studia obecných dějin* (The Questions of General History Studies) published in 1958. Surprisingly, this still very useful publication which points at the sources to general history in the Czechoslovak archives was not accepted only positively. František Graus sharply criticised Polišenský's attitude during debate in the Department of General History in May 1958, classifying it to be a warning example of archival historiography which seeks for the topics only according to the preserved material. The final part of this study is devoted to the above-mentioned dispute.